

קידושין

ב א האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה, בכסף בפרוטה ובשוה פרוטה.

הנה הא דמהני קידושין בשוה כסף כתבו התוס' דילפינן לה ממה הצד מנזקין ומע"ע, והר"ן כתב דמצד הסברא הוא, כיון דרצונה להתקדש לו בשוה כסף, הרי הוא ככסף דהרי מתרצית בזה.

והקשוני בשם הגאב"ד דפאניבעז וצ"ל דלפי ד' הר"ן הנ"ל מה קמתרץ הגמ' על הקושיא דליתני האיש קונה, דאי תני האיש קונה הו"א אפילו בע"כ, להכי תני האשה ניקנית דמדעתה הן ובע"כ לא, הלא לפי ד' הר"ן הי' יכול התנא לומר האיש קונה ואעפ"כ הוה ידעינן דבע"כ לא מהני קידושין מדתני בשוה פרוטה, ושוה פרוטה לא מהני אלא משום דרצונה להתקדש לו, א"כ מוכרח דצריך דעתה דאל"כ לא הי' מהני שוה כסף.

ואמרתי לתרץ דאי הוה תנא האיש קונה הו"א דמהני בע"כ, ואעפ"כ הי' מהני שוה כסף, דהנה אף אי היתה אשה מתקדשת בע"כ היינו עצם הקידושין אינו תלוי ברצונה, אבל במה תתקדש אי בכסף או בשוה פרוטה שפיר תלוי ברצונה, דשני דברים נפרדים המה: א) עצם רצונה לחלות הקידושין להיות נאסרת על כל העולם בשבילו, ב) במה יחול הקידושין האלו.

ולפי"ז יובן דאף אי הי' מהני בע"כ היינו לעצם חלות הקידושין, אבל במה להתקדש שפיר תלוי בדעתה ואי רצונה דווקא בכסף אינו יכול לכופה להתקדש בשוה כסף, א"כ הא דמהני שו"כ הוא משום דמסכמת לזה, א"כ סברא הוא דמהני שו"כ ככסף ואח"כ הוגד לי שבאופן כזה תירץ גם הגאון הנ"ל.

ה ב חופה שגומרת אינו דין שתקנה.

וא"ת לדידן דאמר חופה אינה קונה נימא דכסף גומר אחר כסף מק"ו דחופה וכו' וי"ל דלא מצי לאוכוחי שיגמור אלא אחר כסף בחופה ומאי אולמי' האי כסף מהאי כסף עכ"ל.
(תוס')

והסבר דברי התוס' חסר תבלין לכאורה דלמה לא שייך שכסף ראשון יעשה תחלת הקנין וכסף השני יגמור הנשואין כמו חופה אחר כסף, ומאי פירושן של הדברים "מאי אולמי' האי כסף מהאי כסף".

ויש להסביר דברי התוס' דעיקר מעשה הקנין ידוע שהוא ענין הוראת מעשה הבעלות על החפץ כמו פרה במשיכה ובית בחזקה וכדומה דזה מראה הכנסה לרשותו של הקונה, והנה הכנסה לרשותו של הבעל ניכר רק בחופה שהוא ענין של הכנסה לרשותו, אבל מעשה הקנין של כסף אינו מורה על כניסה לרשותו של הבעל, ואם הי' די בקנין של כסף להראות הכנסה של רשות הבעל באמת הי' די בכסף הראשון להיות קונה וגומר, אבל באמת אינה מורה על כניסה לרשותו רק בחופה ויחוד.

וזה כוונת התוס' דכסף אינו שייך שיגמור את קניני האשה מאחר דאינו מורה על נישואין, דאם הי' מורה על נישואין מאי אולמא האי כסף מהאי כסף, הרי הי' יכול לגמור הנשואין בכסף הראשון, אלא וודאי דאינו מורה על נישואין לכן אינו שייך שיגמור ודו"ק.

יג ב מיתת הבעל מנלן וכו' אלא מדאמר קרא פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה עיי"ש.

הקשה בקונטרס קבא דקשייתא (שבס"ס חלקת יואב) לפי המתבאר מתוך דברי התוס' ב"ק קי: דארוסה אחר שמת בעלה יש לה לטעון טענת מקח טעות דאדעתא דהכי לא נתקדשה, משא"כ בנשואה עיי"ש, א"כ איך בעינן למילף מכאן דמיתת הבעל מתיר, דילמא הא דאיש אחר יקחנה הוא מטעמא דתטעון מקח טעות הוא, דהרי הכתוב מיירי מאירוסין כמ"ש ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה וגו' ואיש אחר יקחנה.

ואפשר לתרץ עפ"י ששמעתי פעם מהרה"ק בעל "בית ישראל" מגור (בדירתו שהי' בהר הכרמל) שאמר בשם הרה"ק הרבי רבי בונם מפשיסחא זיע"א, בפירוש דברי רש"י עה"כ פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכו, ודבר של עגמת נפש הוא זה, הכוונה שלפני המיתה רגעיו של אדם גבוהים ויקרים מאוד וראוי לחשוב בהן חשבוננו של עולם, לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, ואיש הלזה יחשוב בצרכיו הפרטיים בביתו או בכרמו או בארוסתו, ודבר זה גופא עגמת נפש הוא, שיפטר אדם מן העולם מתוך מחשבות של הבלי עוה"ז, עכדה"ק.

והנה יש לדייק לשון הכתוב, "ואיש אחר יקחנה" למאי נפ"מ בזה שאיש אחר יקחנה, הלא העיקר הוא שהוא לא ישאנה, על כרחך שעומק העגמת נפש הוא בזה, שאיש אחר יקח את אשר הכין הוא, וכעין ועזבו לאחרים חילם, וכעין כיין וצדיק ילבש וכדומה, ולפי"ז יתורץ הקושיא הנ"ל בשלמא אי מיתת הבעל מתיר את אשר קידש הוא, הרי שייך עגמת נפש בזה שאיש אחר יקחנה, שיקח

את אשר הי' שייך לו, אבל אם תותר האשה רק מפני טענת מקח טעות, נמצא דמעותם לא היתה מקודשת לו, ולא היתה שייכת אליו, לא שייך כ"כ עגמת נפש בזה ודו"ק.

לא א עד היכן כיבוד אב ואם. א"ל צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו, פ"א בקשו פרגמטיא אחד בששים רבוא שכר והי' מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו וכו', לשנה אחרת נתן הקב"ה שכרו שגולדה לו פרה אדומה וכו', אלא אין אני מבקש אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא, עיי"ש.

מקשין העולם למה למדנו מצות כיבוד אב ואם מעכו"ם, הלא לכאורה זה גורם חלילה קטרוג על כלל ישראל, שהוצרכו ללמוד מצות כיבוד אב דווקא מעכו"ם, וכבר האריכו המפרשים לתרץ כל אחד לפי דרכיו. ועוד יל"ד למאי נפ"מ שמו של העכו"ם "דמא בן נתינה" וכי זה מוסיף משהו להלימוד.

והנה שמעתי מכבוד מרן הריש מתיבתא הרב קאפעלמן שליט"א, לתרץ למה אין קטרוג במה שלמדנו מצות כיבוד אב מעכו"ם, משום דסוף סוף אלי' וקוץ בה, אף דהי' מוכן לוותר מכספו הון רב לצורך כיבוד אב, מ"מ פיו הכשילו שקרא לזה הפסד, שאמר "אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא" לעומת זה אצל כלל ישראל אפילו פשוטי עם לא יקראו "הפסד" לדבר שמוציא עבור קיום מצוה, אלא אדרבה ישמחו שזכו להוציא ממונם עבור טלית נאה או אתרוג נאה וכדומה, והעכו"ם הזה הרגיש בקיום המצוה ענין של הפסד ממון.

ובזה אפשר לפרש דברי רש"י ר"פ צו, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, והקשו המפרשים מה חסרון כיס יש אצל קיום מצות הקרבת עולה, ומי מפסיד כאן מכיסו שע"ז יונח לשון חסרון כיס. אבל לפי הנ"ל מובן כפשוטו, שהרי דמא בן נתינה התבטא על מניעת הריווח לשון "הפסד" דהיינו "חסרון כיס" וא"כ כאן גבי הקרבת הכהנים קרבן עולה, הי' הו"א שיעלה על דעתם מחשבת פסול ח"ו שנחסר להם חלק בבשר הנאכל לכהנים בשאר קרבנות, לזה אמר הכתוב צו, שצריך לזרז הכהנים שכל יעלה על מחשבתם שום מחשבה של נגיעה עצמית, לא ממון ולא כדומה בעת הקרבת הקרבן, שצריך להיות בלתי לה' לבדו, ואז יעלה לריח ניחוח אשה לה'.

ולפי הנ"ל מבואר הדיוק השני שהערנו לעיל, למאי נפ"מ איך נקרא העכו"ם הזה, משום דהעכו"ם כל מהותם ועצמותם הוא ממון, ואף כשעושים דבר טוב

מעורב בהם מחשבות שלא לשמה, וכאן גם שמא קא גרים "דמא" שמהותו דמים וכסף, "בן נתינה" גם מרמז על נתינת ולקיחת ממון.

וגם מיושב בזה מה שהקשה בשפתי חכמים (פרשת צו) למה הוזכר גבי חלוקת ארץ ישראל לשון צו, איזה חסרון כיס שיין שם עיי"ש מה שתירץ, ולפי"ד יש לומר כיון דנכנסו לארץ הקדושה ורצה הקב"ה שכל יחשבו מחשבות חוץ מענייני הגשמיות שימצאו בארץ ישראל, ארץ זבת חלב ודבש, אלא ירגישו בקדושת הארץ וברוחניותה, ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית שנה, ואוירה גורם לקדושה וטהרה, ולהשגת החכמה, לכן צריך לזרז ביותר במקום שהי' חשד שיטעו שיש כאן חסרון כיס במה שיתפנו מעסקיהם ויעסקו בתורה כראוי.